

تاثیر پروژه‌های محرک توسعه بر بهبود احساس امنیت در فرآیند بازآفرینی شهری، مورد مطالعاتی: محله سنگ‌سیاه شیراز، محله قلعه محمود کرمان، محله هارونیه اصفهان*

مریم زارع^۱ - علیرضا بندرآباد^{۲*} - پویان شهبان^۳

۱. پژوهشگر دوره دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
۳. دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۱۹ تاریخ اصلاحات: ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۴/۲۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

چکیده

پیش از انقلاب صنعتی، محلات شهری با وجود نگه‌داشتن ارزش‌های اجتماعی، طبیعی و فیزیکی خویش به خواسته‌های تقریباً ثابت ساکنین خویش جواب می‌دادند ولی با رشد سریع شهرهای بزرگ ایران ساختمان‌های قدیم و سکونتگاه‌ها و محله‌های قدیمی مورد تهدید قرار گرفته‌اند و نیاز به مواردی مانند بازسازی بافت‌های قدیمی و مرمت شهری بیش از پیش احساس می‌شود. به منظور دستیابی به هدف و جهت بررسی مشکلات این محلات از روش تلفیقی شامل مطالعات توصیفی، اسنادی، تاریخی و علمی برای مشخص کردن روش و خط مشی پژوهش استفاده شد و شاخص‌های مورد نیاز برای دستیابی به اهداف از طریق روش دلفی تایید شدند. سپس با استفاده از مدل SWARA به تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه‌ها پرداخته شد. بافت کهن شهرهای کرمان، شیراز و اصفهان به‌ویژه محدوده‌های محله‌های قلعه‌محمود کرمان، سنگ‌سیاه شیراز و هارونیه اصفهان مضاف بر این که انعکاس‌دهنده تاریخ پیشرفت و تحول‌های فرهنگی در گذر زمان هستند آثاری شاخص از فرهنگ و تمدن کشور را در مقیاس ملی و جهانی در خود جای داده‌اند، این محلات و مجموعه‌های فرهنگی دارای هویت، در گذر زمان بر اثر عوامل مختلفی دچار فرسودگی و دگرگونی ساختاری جمعیتی شده‌اند و برای حفظ هویت خود نیازمند رویکردی جامع برای بهسازی و نوسازی خود هستند. نتایج تحلیل در هر سه محله نشان داد که پروژه‌های محرک توسعه در بافت تاریخی شهری موجب تقویت احساس امنیت می‌شوند و نیز مهم‌ترین عامل عدم احساس امنیت در بافت فرسوده شکل و ساختار کالبدی بافت است و تجزیه و تحلیل با استفاده از مدل SWARA نشان داد که در شاخص‌های مولفه‌ی سطوح، زیرمجموعه بعد محرک توسعه؛ تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی؛ در شاخص‌های مولفه‌ی سطوح، زیرمجموعه بعد امنیت؛ مقیاس فضا و در شاخص‌های مولفه‌ی سطوح، زیرمجموعه بعد بازآفرینی؛ جذب خانواده‌ها با درآمد سرانه‌ی بالا، جذب سرمایه‌ی داخلی و شاخص بهبود وضعیت اشتغال ساکنین در رتبه‌های نخست قرار دارند.

واژگان کلیدی: محرک توسعه، امنیت، بازآفرینی شهری، بافت فرسوده.

* این مقاله مستخرج از مطالعات رساله دکتری نویسنده اول است که با عنوان «تبیین الگوی مفهومی پروژه‌های محرک توسعه با تاکید بر بهبود احساس امنیت در فرآیند بازآفرینی شهری» به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی در سال ۱۴۰۰ به انجام رسیده است.

** E-mail: bandarabad@yahoo.com

۱. مقدمه

از آن جایی که محله‌های قدیمی نشانگر هویت فرهنگی و تاریخی شهرها هستند و تخریب آن‌ها تیشه‌ای بر ریشه هویت ساکنان است، ضرورت حفاظت و بازآفرینی این بافت‌ها احساس می‌شود. حفاظت و تحول شهری، نیروی محرکه اصلی شکل‌دهنده شهرهای امروزی است و کلید موفقیت آن پرداختن به توسعه و حفظ عملکردهای ارزشمند موجود بوده، که موجب ارتقاء و تجهیز شهرهای ما برای پذیرش عملکردها یا ارائه خدمات جدید است (لطفی ۱۳۹۳). امروزه با گسترش شهر و افزایش سریع شهرنشینی، جمعیت این محله‌های قدیمی خالی از سکنه شده و مراکز خدماتی، تجاری و غیره به حاشیه شهرها انتقال یافته است؛ در نتیجه کمبود زیرساخت‌ها، نبود کشتش مناسب و کافی شبکه ترافیک و ناکارآمدی ساختمان‌های قدیمی در تامین و رفع نیازهای مدرن شهروندان باعث شده است که این سازه‌ها بیش از پیش مورد بی‌توجهی قرار گیرند و به عنوان زمینه‌های مشکل‌ساز و مشکل‌آفرین در افکار و دیدگاه‌های بسیاری از مدیران شهری و شهروندان مطرح شوند. مدنظر قرار دادن مسئله‌های مرتبط با بافت تاریخی شهرستان‌ها در سرنوشت آتی این شهرها بسیار تاثیرگذار خواهد بود. شناخت و تلاش برای رفع مشکلات این بخش که مانند قلب شهر و یکی از مجموعه‌های میراث فرهنگی بشری است را می‌توان شناخت مختصر و کاملی از شهر و حل مشکلات مهم شهری دانست (زنگی آبادی، هوسرف، و صحرایان ۲۰۱۹). برای همه شهرهایی که با مشکلاتی مانند تحول شهری، محله‌های کم برخوردار، مناطق مغفول، مناطق محروم از نظر اجتماعی و معماری دست و پنجه نرم می‌کنند، این به عنوان یک راه‌حل قابل اجرا شناخته شده است (UNEP 2003) و در خیلی از کشورهای پیشرفته به شکل یک شیوه یا رویکرد واکنش در پاسخ به مشکلات مربوط به تخریب و زوال شهری معرفی و اجرا شده است. به طور خلاصه، یک رویکرد تحول شهری برای معکوس کردن روند تحول و رگرسیون شهری اتخاذ شده است (Batey and Friedrich 2000).

۲. بیان مسئله

از جمله سیاست‌های نو در توسعه شهری به‌طور عام و در بازآفرینی بافت‌های آشفته شهری، استفاده از اقدامات و پروژه‌های توسعه‌بخش برای تسریع و تسهیل فرآیند تحول در این بافت‌ها است. مشارکت و قدرت اجتماعی ساکنین را می‌گیرد و از ظرفیت‌های محلی استفاده می‌کند. می‌توان گفت که امنیت شرط اصلی پروژه‌های محرک توسعه است تا بتوان یک بافت را بازآفرینی کرد. این امنیت شامل همه‌ی ابعاد روانی و غیرروانی است که

باید اتفاق بیافتد و باید پروژه‌های محرک توسعه در اولین گام، امنیت لازم را فراهم کنند تا جاذب جمعیت شوند و این اولین مرحله در بازآفرینی شهری است. بافت تاریخی سه محله‌ی قلعه‌محمود کرمان، سنگ‌سیاه شیراز و هارونیه‌ی اصفهان هم از فرآیند فرسودگی و ناکارآمدی مستثنی نیستند. بسیاری از ساختمان‌های موجود در بافت‌ها مستهلک شده‌اند و سکونت مهاجران با فرهنگ‌های مختلف و گاه متضاد، احساس تعلق و اعتماد و سرمایه اجتماعی محله‌ها را به طور کلی تهدید می‌کند. زیرساخت‌ها و تجهیزات محلات آن طور که باید کارآمد نیست، فرسوده شده و ظرفیت انتقال انرژی به ساکنان پایین است. اماکن و زمین‌های تخریب‌شده و متروکه، نبود خدمات شبانه، وجود برخی معابر تنگ و تاریک موجب کاهش امنیت محلات شده است. دسترسی به خدمات با اسب و یا پیاده ناخوشایند است. ارزش افزوده بسیار پایین زمین و مسکن باعث کاهش میزان سرمایه‌گذاری در محلات شده است. پس از وقوع عوامل مذکور در سطح محله، روند مهاجرت جمعیت اصیل و محلی به سایر نقاط شهر افزایش می‌یابد که باعث تداوم و تشدید روند تخلیه می‌شود.

لذا بررسی این سه محله و ارائه‌ی طرح و راهکار ویژه برای هر کدام از آن‌ها مسئله‌ی اصلی این پژوهش می‌باشد که به آن پرداخته شده است.

این پژوهش بر دو پرسش کلی استوار است:

۱. پروژه‌های محرک توسعه چگونه در بافت تاریخی شهری موجب تقویت احساس امنیت می‌شوند؟
۲. مهم‌ترین عامل عدم احساس امنیت در بافت فرسوده چیست؟

۳. مبانی نظری

انقلاب صنعتی و پیشرفت‌های تکنولوژی، باعث افزایش جمعیت شد. این افزایش جمعیت در مراکز شهر بیش‌تر بود و باعث آشفته‌گی در تعادل‌های اجتماعی و محیطی گردید.

۳-۱- بازآفرینی^۱

در زمینه (مرمت و حفاظت شهری) واژه Regeneration تا حدودی معادل جدید Renewal به کار رفته است و خود واژه جدیدی نیست. اما به تدریج این واژه در مواجهه با مختصات و پیامدهای منفی دگرگونی شهری معنا پیدا کرد. تجدید به معنای بازتولید یا بازسازی طبیعی، بخشی از یک کل زنده است که در شرف ناپدید شدن است. (غفاری و صابری ۱۳۹۶).

جدول ۱: لغت بازآفرینی به صورت تفکیکی از لحاظ معنی لغوی، معنی مفهومی و هدف، اصول و زمان اقدام

بازآفرینی	
معنای لغوی (معادل)	معاصر سازی بازآفرینی و تمدیدسازی نو شدن و به‌روزشدن و از نو سربرآوردن
معنای مفهومی (تعریف)	مطرح نمودن شخصیت و هویت متمایز، به وجود آوردن فضای شهری مدرن با مدنظر قرار دادن خصوصیات فضایی (کالبدی و فعالیتی) گذشته
هدف	بازسازی نمودن و نوسازی شخصیت و مرمت فضا با خصوصیات و ارزش‌های مکان قدیمی، بهبود فضا، یافتن هویت مستقل.
اصول	به وجود آوردن محیط مدرن که با خواسته‌های امروزی تناسب داشته باشد، نگهداری و محفوظ ماندن خصوصیات ارزشمند بافت قدیمی (در حالتی که مرمت شهری در حوزه بافت تاریخی انجام شود)، مرمت و تعریف دوباره ارزش‌های برتر به منظور جواب‌دهی به خواسته‌های امروزی
زمان اقدام	مستمر، مقطعی و بلندمدت

(غفاری و صابری ۱۳۹۶)

۲-۳- بازآفرینی شهری

بازآفرینی شهری را می‌توان راهی برای ارائه نتایج مطلوب از جمله استفاده بهتر و بیش‌تر از مناطق با زیرساخت‌های خوب و در دسترس، خدمات و مشاغل، اجتناب از حفظ سوداگرانه املاک و مستغلات استفاده نشده؛ کاهش نابرابری‌های اجتماعی و فضایی بین مناطق مختلف از شهر؛ توزیع متوازن هزینه‌ها و منافع در فرآیند شهرنشینی؛ اجتماعی شدن دستاوردهای مرتبط با ارزش‌های مازاد شهری دانست (Martins, Santos, and Pereira 2019).

۳-۳- محرک توسعه شهری

نیروی محرکه توسعه شهری، استراتژی توسعه جدید است که به عنوان ابزاری در استراتژی‌های تحول شهری (توسعه مجدد، احیا و تحول شهری) استفاده می‌شود (Francin 2015, 17). کاتالیزور شهری، انجام طراحی و سرمایه‌گذاری و سیاست و دیگر موارد وسیله‌ای می‌باشد که رسیدن به هدف‌ها را سرعت می‌بخشد در حقیقت این سرعت‌دهنده راهبردی می‌باشد که به بهره‌گیری کم‌تر از سرمایه و انرژی و ساختمان‌سازی یاری می‌رساند و از نوعی همکاری پشتیبانی و اشتراکی به منظور رسیدن به هدف‌ها بهره می‌گیرد، بر اساس بافت شهری (محیط شهری) تعریف می‌شود و عوامل خارجی بر روند و نتایج آن تأثیر می‌گذارد (Kongsombat 2010).

۴-۳- بافت شهری

عبارت است از دانه‌بندی و در هم‌تنیدگی فضاها و عناصر شهری که با وجود ویژگی‌های محیط طبیعی و توپوگرافی در منطقه شهری، مثل بلوک‌ها و محله‌های شهری به طور متراکم یا گسسته، با نظمی خاص جایگزین شده‌اند.

۳-۵- بافت فرسوده

فرسودگی که از جمله مهم‌ترین مشکلات مربوط به بافت شهری است باعث بی‌نظمی، عدم تعادل، عدم تناسب و بی‌قوارگی می‌شود. بنابر تعریفی که در مورخ ۱۳۸۸/۱/۱۲ در شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به تصویب رسید بافت شهری فرسوده به مناطقی اطلاق می‌شود که در محدوده قانونی شهرها به دلیل فرسودگی کالبدی و فیزیکی و فقدان خدمات شهری آسیب‌پذیر شده‌اند و ارزش فضایی، اقتصادی و زیست‌محیطی کمی دارند. به دلیل فقر ساکنان و مالکان، این بافت‌ها قابل خودبازسازی نیستند. به عبارت دیگر بافت فرسوده شهری به مناطقی اطلاق می‌شود که در محدوده قانونی شهرها دارای یکی از سه ویژگی زیر باشند: ۱. بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد ساختمان‌ها سالم و فرسوده هستند. ۲. بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد معابر کم‌تر از شش‌متر باشد. ۳. بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد ساختمان‌ها کوچک‌تر از ۲۰۰ متر مربع هستند (شورای عالی شهرسازی و معماری ۱۳۹۷). مفهوم فرسودگی شهری را می‌توان بدتر شدن شرایط اجتماعی، اقتصادی و کالبدی بافت شهری دانست. به طور کلی کاهش اثربخشی هر پدیده‌ای منجر به تخلیه آن می‌شود. وقتی زندگی در منطقه‌ای از شهر به هر دلیلی متوقف می‌شود، بافت شهری آن منطقه در فرسودگی است (Rosemary 2005, 9). از آن جا که وجود عامل‌ها و عنصرهای گوناگون باعث کم شدن ارزش‌های کیفی محیط انسانی (از منظر فیزیکی، عملکردی، محیطی، اقتصادی و اجتماعی) می‌شود و با کاهش ارزش مسکن، میل به بازسازی و نوسازی بافت‌ها توقف پیدا می‌کند و تمایل به مهاجرت در جمعیت مستقر افزایش می‌یابد (جهانشاهی ۱۳۸۲). در عین حال باید توجه داشت که

۴-۴- روایی پرسش‌نامه

روایی به این معناست که اندازه و محتوای پرسش‌نامه یا گویه‌های درون وسیله گردآوری داده‌ها، متغیرها و عنوان را به صورت کاملاً دقیق بسنجد. به این معنا که داده‌های گردآوری شده به وسیله پرسش‌نامه بیش‌تر از خواسته‌های تحقیقی نمی‌باشد و بعضی از داده‌های مورد نیاز درباره سنجش متغیرها در محتوای پرسش‌نامه حذف نگردیده و یا به عبارتی همین موضوع را نشان می‌دهد. پرسش‌نامه از نظر روایی صوری مورد تایید خبرگان پژوهش قرار گرفت.

۴-۵- پایایی ابزار گردآوری

یکی از خصوصیت‌های تکنیکی یک پرسش‌نامه پایایی یا قابلیت اطمینان می‌باشد و به میزانی مربوط می‌شود که ابزار در شرایط یکسان نتایج یکسانی را ارائه می‌دهد. به عبارت دیگر، این مفهوم بیانگر این است که پرسش‌نامه تا چه میزان خصوصیت‌های ثابت یا متغیر موضوع را اندازه‌گیری می‌کند. در این تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ که به طور کلی بالای ۰.۷ قابل قبول است برای به دست آوردن پایایی پرسش‌نامه استفاده شد. از رابطه زیر برای محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است:

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k \sigma_i^2}{\sigma^2} \right)$$

که در آن:

k = تعداد سوالات،

σ_i^2 = واریانس سوال i ام،

σ^2 = واریانس مجموع کلی سوالات.

جهت این کار، به کمک نرم‌افزار آماری SPSS با استفاده از داده‌های به دست آمده از پرسش‌نامه مقدار ضریب پایایی به شیوه آلفای کرونباخ محاسبه شد.

جدول ۲: اندازه آلفای کرونباخ ابزار اندازه‌گیری

بعد	شمار عامل‌ها آلفای کرونباخ	نتیجه
کل پرسش‌نامه	۲۷	۰.۸۱۱ تایید

مقدار آلفای کرونباخ با توجه به جدول فوق برای این پرسش‌نامه ۰.۸۱۱ است که نتیجه مطلوب و نشان‌دهنده این است که این ابزار اندازه‌گیری ضریب اطمینان قابل پذیرش دارد.

۴-۶- روش سوارا

این روش از جمله شیوه‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه بوده که هدف آن محاسبه وزن معیارها و زیرمعیارها می‌باشد. این شیوه به وسیله کرسولین، زاوادسکاس و تورکسیس در سال ۲۰۱۰ معرفی گردید که در آن، معیارها طبق ارزش رتبه‌بندی می‌گردند. در این روش به مهم‌ترین معیار رتبه یک و به کم اهمیت‌ترین معیار رتبه

تفاوت بافت فرسوده با بافت تاریخی در این است که بافت تاریخی بافتی قدیمی است که دارای ارزش بوده و بخش بسیار مهمی از میراث باستانی و فرهنگی آن منطقه و کشور محسوب و بنابراین مراقبت می‌شود. این در حالی است که پارچه‌های فرسوده فاقد این ارزش‌ها بوده و از نظر مقاومت مواد از کیفیت بسیار پایینی برخوردار بوده و در آستانه انقراض قرار دارند.

۳-۶- امنیت

امنیت، از ریشه لاتین "Secures" هم‌چنین شامل موضوعاتی مانند «خطر، تهدید، جراحت، استرس، بیم، دغدغه با وجود آرامش، اطمینان، راحتی، اعتماد، قضاوت، تضمین» است که در لغت به معنای نترسیدن و نگرانی است (ماندال ۱۳۸۷؛ صالحی ۱۳۸۷، ۸۶-۹۲).

۴. روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف توسعه‌ای، کاربردی بوده و رویکرد روش‌شناسی آن نیز ترکیبی (کمی- کیفی) است. به منظور دستیابی به هدف و جهت بررسی مشکلات این محلات برای مشخص کردن روش و خط‌مشی پژوهش، شاخص‌های مورد نیاز برای دستیابی به اهداف مورد شناسایی قرار گرفتند و سپس با استفاده از مدل SWARA به تجزیه و تحلیل پرسش‌نامه خبرگان پرداخته شد، هم‌چنین به این دلیل که قطعیتی در یافته‌های کمی نیست، با استفاده از مشاهدات و مصاحبه با اهالی محله‌ها به صورت میدانی از روش ترکیبی (کمی- کیفی) استفاده کردیم.

۴-۱- جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر ساکنین سه محله قدیمی و فرسوده در شهرهای کرمان، اصفهان و شیراز می‌باشند.

۴-۲- شیوه انتخاب نمونه

شیوه انتخاب نمونه این پژوهش به صورت غیراحتمالی است و انتخاب نمونه به جای تکیه بر عامل شانس، با کمک قضاوت انسان انجام می‌شود. بنابراین، شانس ورود هر یک از واحدهای جامعه در نمونه نامشخص و نامشخص است.

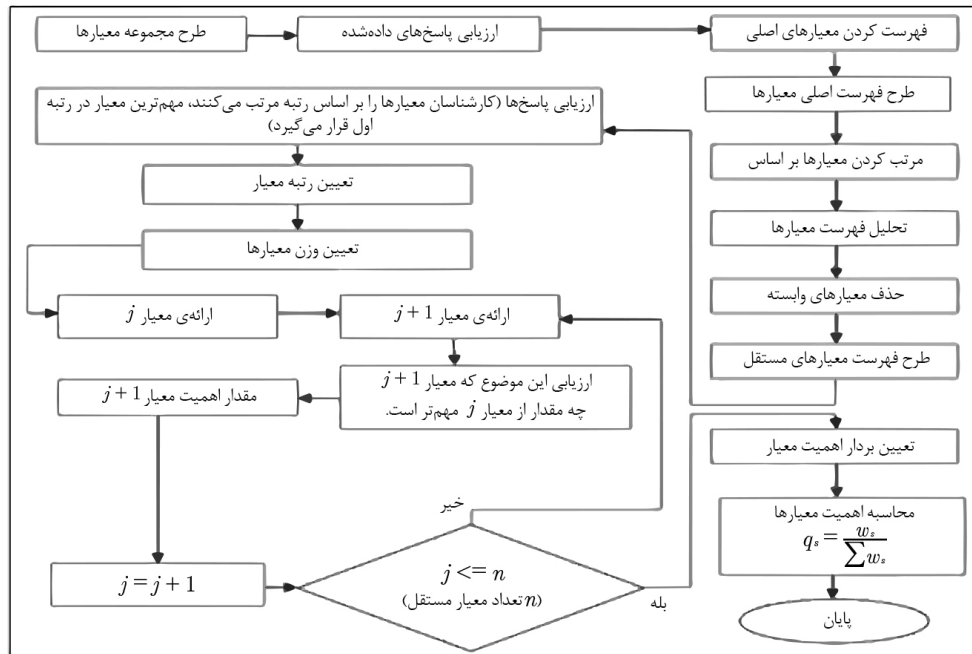
۴-۳- ابزارهای جمع‌آوری داده‌های پژوهش

در پژوهش فعلی به منظور گردآوری داده‌ها از مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است. روش‌ها و ابزار اصلی گردآوری داده‌ها اسناد، مشاهدات، مصاحبه و پرسش‌نامه است. در پژوهش فعلی به منظور گردآوری داده‌ها از مشاهدات، پرسش‌نامه و مصاحبه‌های صورت‌گرفته بهره گرفته شده است. یکی از وسیله‌های به دست آوردن داده در پژوهش‌های پیمایشی پرسش‌نامه می‌باشد که مستقیماً داده‌ها را جمع‌آوری می‌کند.

اثر بااهمیتی در مشخص کردن وزن معیارها دارند. روند به‌کارگیری تکنیک SWARA بر اساس شکل ذیل می‌باشد.

آخر داده می‌شود. سرانجام این معیارها مطابق مقدارهای میانگین اهمیت نسبی رتبه‌بندی می‌گردند. این فن شیوه‌ای است که به صورت کاملا قضاوتی و بر اساس نظرهای متخصصان بوده که در آن خبرگان (پاسخگویان)

شکل ۱: الگوریتم اجرای SWARA

۵. محاسبه وزن نهایی نرمال: وزن نهایی شاخص‌ها در آخرین گام از روش SWARA که وزن نرمال شده است، از طریق رابطه ذیل محاسبه می‌شود.

$$w_j = \frac{q_j}{\sum q_j}$$

۵. موقعیت منطقه‌های مورد مطالعه پژوهش

با توجه به موضوع پژوهش سه محله سنگ‌سیاه شیراز، قلعه محمود کرمان و هارونیه اصفهان مورد بررسی قرار گرفت.

۵-۱- محله سنگ‌سیاه شیراز

یکی از محله‌های حاشیه بافت قدیمی محله سنگ‌سیاه است. این محله از نظر ارتباط درون محله‌ای بهتر است و دسترسی سطح دوم آن‌ها واضح‌تر است. کاربری مسکونی کاربری غالب این محله است. محله سنگ‌سیاه نام محله‌ای بزرگ با مساحت تقریبی ۸۰ هکتار و جمعیتی بالغ بر ۴۶۹۴ نفر در جنوب غربی بافت تاریخی است و یکی از اصلی‌ترین مناطق ساختاری بافت تاریخی این شهر است. در حال حاضر این محله در اختیار شهرداری منطقه تاریخی و فرهنگی منطقه ۸ (سایت شهرداری منطقه ۸) می‌باشد و در زمان کریم‌خان زند حصار جدیدی در اطراف شهر و تعدادی دروازه ساخته شد. تعداد دروازه‌ها به شش

۴-۷- مرحله‌های شیوه سوارا

مرحله‌های اصلی به منظور وزن‌دهی بر مبنای شیوه SWARA این گونه می‌باشد:

۱. مرتب کردن معیارها: معیارهای مورد نظر خبرگان نخست تحت عنوان معیارهای نهایی و مطابق با درجه اهمیت، گزینش و مرتب می‌گردند. لذا، معیارها در رده‌های پایین‌تر کم‌اهمیت‌تر می‌باشند و اصلی‌ترین معیارها در مرتبه‌های بالا قرار خواهند گرفت.

۲. مشخص کردن اهمیت نسبی هر معیار (S_j): هر یک از معیارها در این گام باید در مقایسه با شاخص با ارزش پیشین تعیین شود که در این پروسه، این مقدار با S_j نشان داده می‌شود.

۳. حساب نمودن ضریب K_j : این ضریب تابعی از اندازه اهمیت نسبی هر معیار است با بهره‌گیری از معادله زیر حساب می‌شود.

$$K_i = S_i + 1$$

۴. حساب کردن وزن نخستین هر معیار: به وسیله معادله زیر وزن نخست معیارها اندازه‌گیری می‌شود. در این معادله باید به این نکته دقت کرد که پراهمیت‌ترین شاخص همان وزن معیار نخست می‌باشد که مساوی با یک در نظر گرفته می‌شود.

$$q_j = \frac{q_{j-1}}{K_j}$$

که ابوالحسن خان مشیرالملک آن را به باغی معروف به باغ خندق و باغ مشیر تبدیل کرد. بین سردزک و محله سنگ‌سیاه نیز باغی وجود دارد که توسط اتابک ابوبکر بن سعد یکی از اتابک‌های ایرانی در قرن هفتم تأسیس شده است و این باغ به باغ اتابک (باغ فیروزه‌ای) معروف است. محله سردزک سرباغ معروف به باغ صاحب دیوان (بهجت باغ) باغی بود که توسط فتحعلی خان صاحب دیوان در دوره قاجار ساخته شد (مهندسین مشاور پردازاز ۱۳۹۰).

عدد کاهش یافت و برخی از مناطق ادغام شدند. این محله از ادغام دو محله دیگر محله باهلیا و درب کازرون شکل گرفته است. قبل از آن می‌توان محله باهلیه را یکی از محله‌های حاشیه‌ای دانست که گورستان بزرگی در آن وجود داشت. سابقه تأسیس محله درب کازرون به زمان آل اینجو برمی‌گردد که بعدها به ویرانه تبدیل شد. این محله از شمال به محله سرباغ و میدان شاه، از شرق به سردزک و از جنوب و غرب به حصار شهر محدود می‌شد. در ضلع غربی این محله، نزدیک دیوار شهر، خندقی بود

شکل ۲: موقعیت محله سنگ‌سیاه شیراز (مقیاس ۱:۵۰۰)

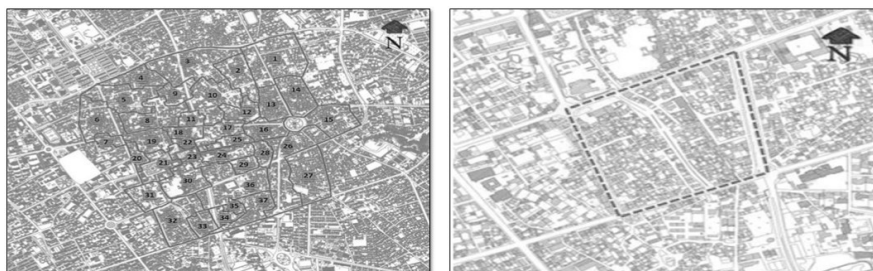

(احمدی ۱۳۸۷). این قلعه طبق کتاب (تاریخ شهرهای ایران) پنجم تا ششم هجری قمری است. این قلعه در زمان سلاطین سلجوقی در قرن هفدهم میلادی ساخته شد و نام آن قلعه‌دشت بود. محمود افغان در مواقع لزوم به منظور دفاع نمودن شهر از این قلعه بهره می‌گرفت. به همین دلیل به قلعه‌محمود نیز معروف است. بنابراین، اگر نظریه وزیری را پایه‌گذاری کنیم، تاریخچه محله قلعه‌محمود به حدود ۳۰۰ سال پیش برمی‌گردد و اگر نظریه استاد قدیمی پاریسی (که به نظر صحیح می‌رسد) ملاک قرار گیرد، قدمت محله مذکور به قبل برمی‌گردد. تا ۹۰۰ سال پیش محله قلعه‌محمود یکی از محله‌های قدیمی و اصلی کرمان بود که با طی زمان و در سال‌های اخیر برج‌ها و دیوارهای اطراف این قلعه برای توسعه جاده‌ها و یا ساخت تاسیسات شهری جدید تخریب شده و خندق‌های اطراف آن شکل گرفته است. آن‌ها نیز تخریب شده، تسطیح و بناهای جدیدی به جای آن ساخته شد.

۵-۲- محله قلعه‌محمود کرمان

محله قلعه‌محمود یکی از محله‌های ۱۱۵.۳۵۶ هکتاری است که در منتهی‌الیه جنوب غربی کرمان می‌باشد. محله قلعه‌محمود در موقعیت کنونی به خیابان امام از طرف شمال و به خیابان پیروزی از طرف شرق و به خیابان طالقانی از طرف غرب و به خیابان مطهری از طرف جنوب منتهی می‌گردد. نیز در قدیم در نزدیکی محله‌های قدیمی محله قلعه‌محمود، ریگ‌آباد، میدان قلعه و گودال خشت محله قرار داشته است. در برخی از کتب تاریخی درباره تاریخ محله قلعه‌محمود آمده است: "قلعه محمود توسط حاکم کرمان محمود افغان در سال ۱۱۳۴ قمری ساخته شد". اما در برخی کتاب‌های دیگر مشخص شده است که این قلعه ربطی به محمود افغان ندارد، زیرا در دوره کوتاه حکومت محمود افغان فرصتی برای ساختن چنین قلعه‌ای وجود نداشته است، از سوی دیگر، خرابه‌های قلعه و خندق‌های اطراف آن حکایت از قدمت بیش‌تر بنا دارد

شکل ۳: موقعیت محله قلعه‌محمود کرمان (سمت چپ: محلات تاریخی شهر کرمان، شماره ۳۰، محله قلعه‌محمود؛ سمت راست: محدوده فعلی محله قلعه‌محمود) (مقیاس ۱:۱۰۰)

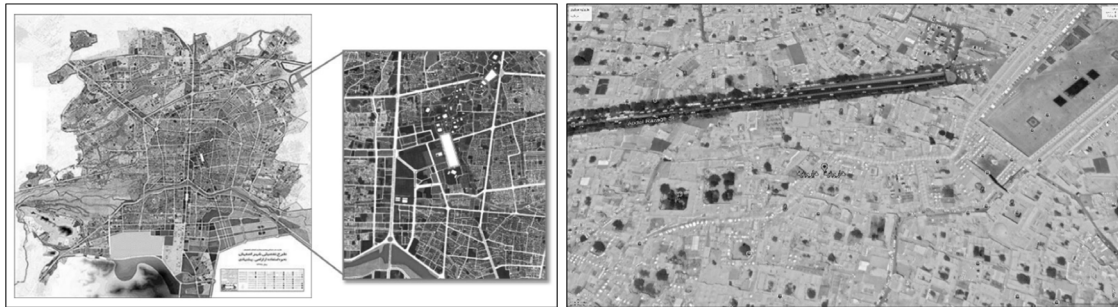

زبان اهالی سابق یاد می‌کردند و اولین شهرداری اصفهان در این خیابان قرار دارد. ساختمان‌های مسکونی در این منطقه اغلب از نظر ساختاری کیفیت خوبی ندارند. از نظر اجتماعی اکثریت ساکنان این منطقه را افراد کم درآمد، غیر بومی و مهاجر (افغان و مهاجر چهارمحل بختیاری) تشکیل می‌دهند (قلانی ۱۳۹۶).

۵-۳- محله هارونیه اصفهان

در گوشه جنوب شرقی میدان عتیق محله هارونیه قرار دارد. مساحت این محله با ۶۴۰ نفر جمعیت ۱۷۴۲۷۶ متر مربع است. تراکم جمعیت در کل محله ۳۷ نفر در هکتار است. در گذشته از سردر هارونیه به عنوان اولین خیابانی که درباریان در اصفهان از آن عبور می‌کردند به

شکل ۴: موقعیت محله هارونیه اصفهان

(www.google.com/intl/fa/earth/)

و هدف از این تحقیق تبیین مدل مفهومی پروژه‌های ارتقاءدهنده‌ی توسعه با تاکید بر توسعه احساس امنیت در فرآیند تحول شهری است. تمامی محاسبات در برنامه اکسل انجام شد.

۶-۲- آمار توصیفی شرکت‌کنندگان

این بخش دموگرافیک پاسخ‌دهندگان را از نظر جنسیت، سن، تجربه کاری و تحصیلات توصیف می‌کند تا تعداد پاسخ‌دهندگان به نظرسنجی مقایسه زوجی را بیابد.

۶-۲-۱- جنسیت

با توجه به جدول ۳، ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان مرد و ۲۰ درصد زن بوده‌اند.

۶. یافته‌ها و بحث

از جمله پر اهمیت‌ترین قسمت‌های هر پژوهش، آنالیز داده‌ها است. هرگونه خطا یا عدم دقت در چنین قسمتی ممکن است منجر به نتایج ناصحیح شود. گزینش شیوه تحقیق درست به پژوهشگر یاری فراوانی می‌رساند تا از بروز خطا در تحقیق جلوگیری کند. دیتاها و داده‌های گردآوری‌شده منابع خامی می‌باشند که به منظور پیاده‌سازی نتایج خود نیاز به تجزیه و تحلیل با ابزارهای مناسب دارند. به همین دلیل برای دستیابی به اهداف و پاسخگویی به سوالات تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام شد.

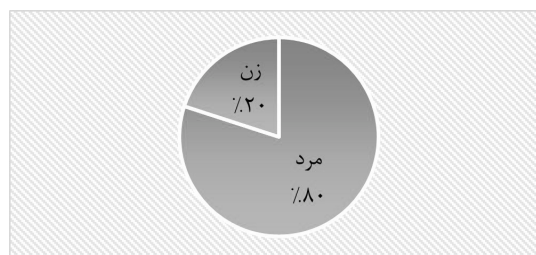
۶-۱- شیوه تجزیه و تحلیل

در این قسمت به آنالیز داده‌های تحقیق پرداخته می‌شود

جدول ۳: توزیع فراوانی مربوط به جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد فراوانی
مرد	۱۶	۸۰
زن	۴	۲۰

شکل ۵: جنسیت پاسخ‌دهندگان

۶-۲-۲- سن

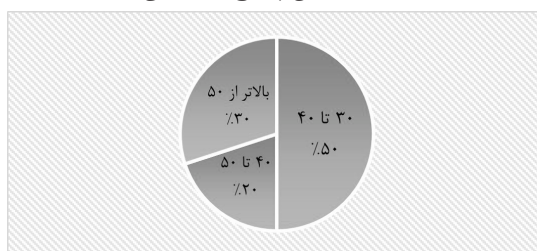
سال کم‌ترین فراوانی می‌باشد است که فقط بیست درصد از پاسخگویان را تشکیل می‌دهند.

با توجه به جدول ۴، گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال بیش‌ترین فراوانی پاسخ‌دهندگان بوده است و سن بین ۴۰ تا ۵۰

جدول ۴: توزیع فراوانی مربوط به سن

سن	فراوانی	درصد فراوانی
۳۰ تا ۴۰	۱۰	۵۰
۴۰ تا ۵۰	۴	۲۰
بالاتر از ۵۰	۶	۳۰

شکل ۶: سن پاسخ‌دهندگان

۶-۲-۳- سابقه کار

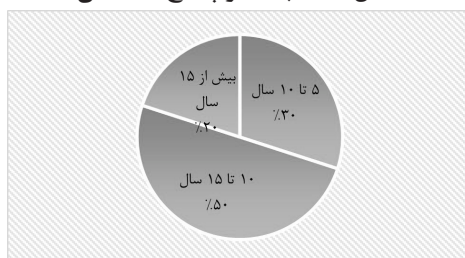
پاسخ‌دهندگان بوده‌اند و بیش از ۱۵ سال با ۲۰ درصد کم‌ترین فراوانی مربوط به سابقه کار است.

در جدول ۵، سابقه کاری بین ۱۰ تا ۱۵ سال بیش‌ترین

جدول ۵: توزیع فراوانی مربوط به سابقه کار

سابقه خدمت	فراوانی	درصد فراوانی
۵ تا ۱۰ سال	۶	۳۰
۱۰ تا ۱۵ سال	۱۰	۵۰
بیش از ۱۵ سال	۴	۲۰

شکل ۷: سابقه کار پاسخ‌دهندگان

۶-۲-۴- تحصیلات

فراوانی پاسخ‌دهندگان هستند و مدرک دکتری با ۱۰ درصد کم‌ترین فراوانی است.

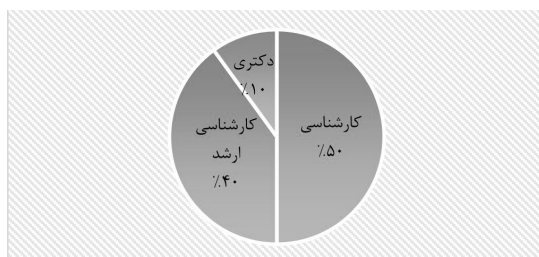
نظر به جدول ۶، مدرک کارشناسی با ۵۰ درصد بیش‌ترین

جدول ۶: توزیع فراوانی مربوط به تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد فراوانی
کارشناسی	۱۰	۵۰
کارشناسی ارشد	۸	۴۰
دکتری	۲	۱۰

شکل ۸: تحصیلات کار پاسخ‌دهندگان

۳-۶- معرفی عوامل پژوهش

نفر از خبرگان جهت بومی‌سازی این عوامل خواسته شد که طبق طیف یک تا پنج لیکرت به هر شاخص امتیاز دهند. بعد از آن محاسبات میانگین امتیازات هر شاخص مشخص شد که در جدول ذیل آورده شده است.

در این بخش ۳۱ شاخص پروژه‌های محرک توسعه نخست بر طبق مرور ادبیات و پیشینه پژوهش در فرآیند بازآفرینی شهری با تاکید بر بهبود احساس امنیت در سه بعد شناسایی و استخراج شد که طی پرسش‌نامه‌ای از ۲۰

جدول ۷: ارزیابی شاخص‌ها

ردیف	بعد	شاخص	میانگین نظرات	
۱	محرک توسعه	تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی	۴.۵	
۲		احیای میراث فرهنگی موجود در محله	۳.۸۵	
۳		توسعه و تامین خدمات شهری	۴.۳	
۴		باززنده‌سازی مناظر و فضاهای شهری	۴.۱۵	
۵		حکمروابی ساکنین (برنامه‌ریزی از پایین به بالا)	۳.۸	
۶		توانمندسازی ساکنین	۳.۷	
۷		فرهنگ‌سازی	۴	
۸		درون‌سازی اشتغال ساکنین	۴.۳۵	
۹	امنیت	مقیاس فضا	۴	
۱۰		مبلمان شهری	۲.۸	
۱۱		فرم فضا	۴.۱۵	
۱۲		نفوذپذیری قلمروها	۴.۳۵	
۱۳		نور و تاریکی	۴.۶	
۱۴		آشنا بودن فضا	۳.۹	
۱۵		حس تعلق به محیط	۳.۹	
۱۶		تراکم جمعیت	۳.۴	
۱۷		نظارت اجتماعی	۴.۸	
۱۸		بازآفرینی	شاخص بهبود وضعیت اشتغال ساکنین	۴.۴۵
۱۹			جذب سرمایه‌ی داخلی	۴.۶۵
۲۰			جذب خانواده‌ها با درآمد سرانه‌ی بالا	۳.۳۵
۲۱			جذب گردشگر خارجی	۳.۵۵
۲۲			شاخص بهبود کیفیت زندگی ساکنین	۴.۱۵
۲۳			قشری‌شدن فضا	۳.۱۵
۲۴			حفظ و احیای هویت محله	۴.۱
۲۵			خلق فضاهای جدید فعالیتی	۴.۱۵

ردیف	بعد	شاخص	میانگین نظرات
۲۶		تنوع فرم و اندازه	۳.۶۵
۲۷		محصورسازی و ساخت زمین‌های بایر	۳.۳
۲۸	بازآفرینی	انتقال کاربری‌های ناسازگار	۳.۹
۲۹		دستیابی به اقتصاد پایدار	۴.۶۵
۳۰		شکل‌گیری شهر پایدار	۴.۶۵
۳۱		حمل و نقل پایدار	۴

۴-۶- نتایج روش SWARA

مختلف زیر انجام داد.
- محاسبه وزن شاخص‌های بعد "محرک توسعه": نخست در جدول ارزیابی، با توجه به میانگین نمرات شاخص‌های بعد محرک رشد به ترتیب نزولی فهرست شده و بر اساس الگوریتم سوارا وزن شاخص‌ها محاسبه می‌شود.

در این بخش وزن و اهمیت شاخص‌ها با کمک شیوه سوارا تعیین می‌شود. اولین مرحله در این روش مرتب‌سازی شاخص‌ها به ترتیب نزولی (بالا به پایین) بر اساس اهمیت آن‌هاست. این فرآیند را می‌توان با استفاده از میانگین نمرات ارائه‌شده در جدول ارزیابی شاخص برای ابعاد

جدول ۸: وزن شاخص‌های بعد "محرک توسعه"

نام معیار	میانگین امتیاز	S_j	K_j	q_j	W_j
تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی	۴.۵۰۰	-	۱	۱	۰.۱۷۹۳
احیای میراث فرهنگی موجود در محله	۴.۳۵۰	۰.۱۵۰	۱.۱۵۰	۰.۸۷۰	۰.۱۵۵۹
توسعه و تامین خدمات شهری	۴.۳۰۰	۰.۰۵۰	۱.۰۵۰	۰.۸۲۸	۰.۱۴۸۵
باززنده‌سازی مناظر و فضاهای شهری	۴.۱۵۰	۰.۱۵۰	۱.۱۵۰	۰.۷۲۰	۰.۱۲۹۱
حکمروایی ساکنین (برنامه‌ریزی از پایین به بالا)	۴.۰۰۰	۰.۱۵۰	۱.۱۵۰	۰.۶۲۶	۰.۱۱۲۳
توامندسازی ساکنین	۳.۸۵۰	۰.۱۵۰	۱.۱۵۰	۰.۵۴۵	۰.۰۹۷۶
فرهنگ‌سازی	۳.۸۰۰	۰.۰۵۰	۱.۰۵۰	۰.۵۱۹	۰.۰۹۳۰
درون‌سازی اشتغال ساکنین	۳.۷۰۰	۰.۱۰۰	۱.۱۰۰	۰.۴۷۱	۰.۰۸۴۵

کرد به عبارت دیگر داریم:

$$K_j = S_j + 1 = 0.15 + 1 = 1.15$$

مقدار وزن خام (q_j) در گام سوم محاسبه می‌شود که از رابطه زیر به دست می‌آید:

$$q_j = \frac{q_{j-1}}{K_j} = \frac{1}{1.15} = 0.87$$

از نرمال کردن مقادیر وزن خام در گام چهارم نیز وزن هر معیار به دست می‌آید که جهت نرمال‌سازی باید هر وزن خام را بر مجموع اوزان خام تقسیم کرد.

با توجه به نتایج وزن‌دهی شاخص‌ها در بعد "محرک توسعه"، تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی منطقه با وزن ۰.۱۷۹۳ رتبه اول را کسب کرده است. که در شکل ۹ نیز آورده شده است.

به عنوان مثال وزن شاخص دوم یعنی "احیای میراث فرهنگی موجود در محله" به صورت زیر محاسبه می‌شود: میانگین شاخص "احیای میراث فرهنگی موجود در محله" برابر با ۴.۳۵ می‌باشد. باید هر معیار با معیار بالاتر خود جهت محاسبه S_j مقایسه شود؛ از این رو بیان می‌شود میانگین شاخص "احیای میراث فرهنگی موجود در محله" به چه اندازه از شاخص بالاتر خود یعنی "تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی" کم‌تر است که جواب ۰.۱۵ می‌شود به بیان ریاضی داریم:

$$S_j = 4.5 - 4.35 = 0.15$$

در مرحله دوم لازم است اندازه K_j را حساب نمود. به منظور حساب نمودن مقدار K_j باید S_j را با عدد یک اضافه

شکل ۹: وزن شاخص‌های بعد "محرک توسعه"

مشابه، وزن معیارها با الگوریتم سوارا محاسبه می‌گردد که در جدول ذیل آورده شده است. بر این اساس مقیاس فضا با وزن ۰.۲۰۴۴ رتبه اول را کسب کرده است.

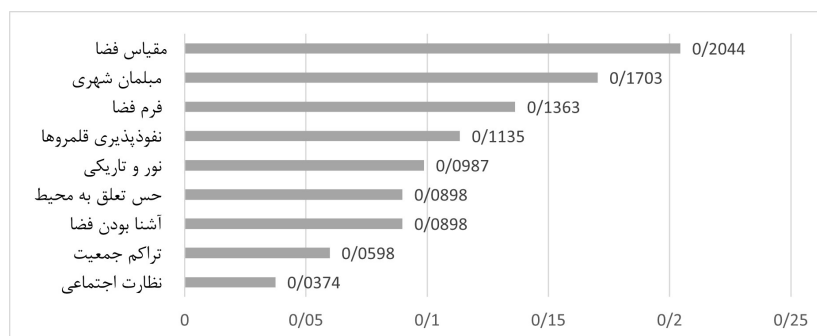
۶-۴-۱- محاسبه وزن شاخص‌های بعد "امنیت"

ابتدا شاخص‌های بعد امنیت به صورت نزولی بر طبق میانگین امتیازات مرتب می‌شوند و بعد از آن به طریق

جدول ۹: وزن شاخص‌های بعد "امنیت"

نام معیار	میانگین امتیاز	S_j	K_j	q_j	W_j
مقیاس فضا	۴.۸۰۰	-	۱	۱	۰.۲۰۴۴
میلان شهری	۴.۶۰۰	۰.۲۰۰	۱.۲۰۰	۰.۸۳۳	۰.۱۷۰۳
فرم فضا	۴.۳۵۰	۰.۲۵۰	۱.۲۵۰	۰.۶۶۷	۰.۱۳۶۳
نفوذپذیری قلمروها	۴.۱۵۰	۰.۲۰۰	۱.۲۰۰	۰.۵۵۶	۰.۱۱۳۵
نور و تاریکی	۴.۰۰۰	۰.۱۵۰	۱.۱۵۰	۰.۴۸۳	۰.۰۹۸۷
آشنا بودن فضا	۳.۹۰۰	۰.۱۰۰	۱.۱۰۰	۰.۴۳۹	۰.۰۸۹۸
حس تعلق به محیط	۳.۹۰۰	۰.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۴۳۹	۰.۰۸۹۸
تراکم جمعیت	۳.۴۰۰	۰.۵۰۰	۱.۵۰۰	۰.۲۹۳	۰.۰۵۹۸
نظارت اجتماعی	۲.۸۰۰	۰.۶۰۰	۱.۶۰۰	۰.۱۸۳	۰.۰۳۷۴

شکل ۱۰: وزن شاخص‌های بعد "امنیت"

شده است. طبق سه شاخص جذب خانواده‌ها با درآمد سرانه‌ی بالا، جذب سرمایه‌ی داخلی و شاخص بهبود وضعیت اشتغال ساکنین با وزن ۰.۱۱۹ رتبه اول را کسب کرده است.

۶-۴-۲- محاسبه وزن شاخص‌های بعد "بازآفرینی"

نخست شاخص‌های بعد بازآفرینی در جدول ارزیابی شاخص‌ها به صورت نزولی طبق میانگین امتیازات مرتب می‌گردند و بعد از آن به روشی مشابه، وزن معیارها با الگوریتم سوارا حساب می‌گردد که در جدول بعد آورده

جدول ۱۰: وزن شاخص‌های بعد "بازآفرینی"

نام معیار	میانگین امتیاز	S_j	K_j	q_j	W_j
جذب خانواده‌ها با درآمد سرانه‌ی بالا	۴.۶۵۰	-	۱	۱	۰.۱۱۹۰
جذب سرمایه‌ی داخلی	۴.۶۵۰	۰.۰۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۱۱۹۰
شاخص بهبود وضعیت اشتغال ساکنین	۴.۶۵۰	۰.۰۰۰	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۱۱۹۰
جذب گردشگر خارجی	۴.۴۵۰	۰.۲۰۰	۱.۲۰۰	۰.۸۳۳	۰.۰۹۹۱
شاخص بهبود کیفیت زندگی ساکنین	۴.۱۵۰	۰.۳۰۰	۱.۳۰۰	۰.۶۴۱	۰.۰۷۶۳
قشری شدن فضا	۴.۱۵۰	۰.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۶۴۱	۰.۰۷۶۳
حفظ و احیای هویت محله	۴.۱۰۰	۰.۰۵۰	۱.۰۵۰	۰.۶۱۱	۰.۰۷۲۶
خلق فضاهای جدید فعالیتی	۴.۰۰۰	۰.۱۰۰	۱.۱۰۰	۰.۵۵۵	۰.۰۶۶۰
تنوع فرم و اندازه	۳.۹۰۰	۰.۱۰۰	۱.۱۰۰	۰.۵۰۵	۰.۰۶۰۰
محصولی سازی و ساخت زمین‌های بایر	۳.۶۵۰	۰.۲۵۰	۱.۲۵۰	۰.۴۰۴	۰.۰۴۸۰
انتقال کاربری‌های ناسازگار	۳.۵۵۰	۰.۱۰۰	۱.۱۰۰	۰.۳۶۷	۰.۰۴۳۷
دست‌یابی به اقتصاد پایدار	۳.۳۵۰	۰.۲۰۰	۱.۲۰۰	۰.۳۰۶	۰.۰۳۶۴
شکل‌گیری شکل شهر پایدار	۳.۳۰۰	۰.۰۵۰	۱.۰۵۰	۰.۲۹۱	۰.۰۳۴۶
حمل و نقل پایدار	۳.۱۵۰	۰.۱۵۰	۱.۱۵۰	۰.۲۵۳	۰.۰۳۰۱

شکل ۱۱: وزن شاخص‌های بعد "بازآفرینی"

طریق مشابه، وزن معیارها با الگوریتم سورا محاسبه می‌گردد که در جدول ذیل آورده شده است. از این رو محرک توسعه با وزن ۰.۳۵۴۴ رتبه اول را کسب کرده است. امنیت با وزن ۰.۳۲۴۴ رتبه دوم و بازآفرینی با وزن ۰.۳۲۱۱ رتبه سوم را کسب کرده است.

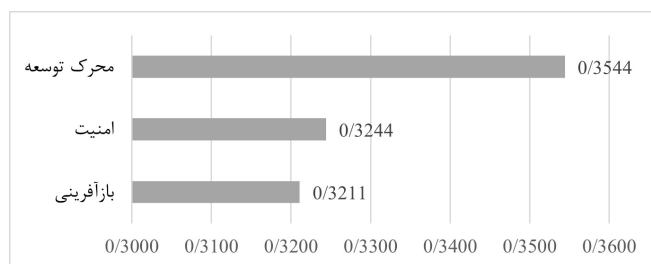
۳-۴-۶- محاسبه وزن معیارهای اصلی

ابتدا از امتیازات لیکرت زیرمعیارهای هر معیار میانگین گرفته می‌شود تا امتیاز معیار اصلی مشخص شود؛ سپس معیارها به صورت نزولی بر اساس میانگین امتیازات در جدول ارزیابی شاخص‌ها مرتب می‌شوند. بعد از آن به

جدول ۱۱: وزن معیارهای اصلی

نام معیار	میانگین امتیازات	S_j	K_j	q_j	W_j
محرک توسعه	۴.۰۸۱	-	۱	۱	۰.۳۵۴۴
امنیت	۳.۹۸۹	۰.۰۹۲	۱.۰۹۲	۰.۹۱۵	۰.۳۲۴۴
بازآفرینی	۳.۹۷۹	۰.۰۱۰	۱.۰۱۰	۰.۹۰۶	۰.۳۲۱۱

شکل ۱۲: وزن معیارهای اصلی

۷. نتیجه‌گیری

اصلی و نیز مهم‌ترین زیرمعیارهای آن‌ها در قالب جداول ۱۲ و ۱۳ قابل مشاهده است.

نتایج به دست آمده در خصوص رتبه‌بندی معیارهای

جدول ۱۲: رتبه معیارهای اصلی

رتبه	معیار
اول	محرک توسعه
دوم	امنیت
سوم	بازآفرینی

جدول ۱۳: مهم‌ترین زیرمعیارها در هر معیار

مهم‌ترین زیرمعیار	معیار
تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی	محرک توسعه
مقیاس فضا	امنیت
جذب خانواده‌ها با درآمد سرانه بالا	بازآفرینی

در گذر زمان هستند آثاری شاخص از فرهنگ و تمدن کشور را در مقیاس ملی و جهانی در خود جای داده‌اند، این محلات و مجموعه‌های فرهنگی دارای هویت، در گذر زمان بر اثر فرسودگی، تغییر در شرایط زندگی شهروندان، بی‌توجهی مسئولین و جابه‌جایی‌های جمعیتی دچار فرسودگی، رخوت و دگرگونی ساختاری جمعیتی شده‌اند و شدیداً برای حفظ هویت خود نیازمند رویکردی جامع برای بهسازی و نوسازی خود هستند. در دوره‌های اخیر به‌ویژه بعد از اصلاحات ارضی و انقلاب اسلامی باعث شد مهاجران و افراد طبقات کم‌درآمد در این نقاط مستقر شده و طبقات پردرآمد که خاستگاه‌شان این محلات بوده است به نقاط و محلات جدید و مدرن نقل مکان کنند و قدرت اقتصادی و امکانات مالی برای نوسازی و بهسازی به حداقل برسد در حالی که اگر این تغییرات رخ نمی‌داد امکانات مالی این طبقات می‌توانست نوسازی و بهسازی فضاهای کالبدی- فیزیکی و روحیه‌ی هویت بافت را حفظ کند و دوره‌ی گذار آن قدر طولانی نشود که امروزه نیاز باشد که دستگاه‌های مربوطه با هزینه و برنامه‌های گوناگون هویت محلات را حفظ کنند و نوسازی و بهسازی در نقاطی انجام دهند که خانه‌های چندهزارمتری ساکنین سابق که روزی

بازگشت به سازمان کهن محله‌های شهری به سادگی عملی نیست، اما از سویی بازآفرینی محله بر اساس نیازها و مقتضیات زمانه و جایگاه فرهنگی و تاریخی کهن محله‌ها می‌تواند نظام اجتماعی و اقتصادی محله‌های تاریخی شهر و ساختار کالبدی آن را حفظ کند. بافت‌های تاریخی بخشی از پیکره و بدنه‌ی شهر هستند که با توجه به ارزش‌های کالبدی، عملکردی- اقتصادی و فرهنگی‌ای که دارند یکی از ستون‌های هویت شهر می‌باشند، بستر و کالبد این بافت‌ها که معمولاً نمادی از روابط فرهنگی- تاریخی گذشته‌ی شهر هستند در مرکز شهر واقع شده‌اند و از آن نقاط شهر گسترش یافته است و به عنوان شناسه‌ی کالبدی- هویتی شهر شناخته می‌شوند. آن‌چه که بافت قدیمی شهر به ما نشان می‌دهد آینه‌ای است تمام‌نما از نظامات و ایدئولوژی‌های حاکم، فرهنگ و روابط شهروندان، ویژگی‌های محیط طبیعی که در معماری، نوع مصالح، شبکه‌ی معابر و نحوه‌ی استقرار نوع دفاع شهری و نوع ساخت هویدا است. بافت کهن شهرهای کرمان، شیراز و اصفهان به‌ویژه محدوده‌های محله‌های قلعه‌محمود کرمان، سنگ‌سیاه شیراز و هارونیه‌ی اصفهان مضاف بر این که انعکاس‌دهنده تاریخ پیشرفت و تحول‌های فرهنگی

خانواده‌های اصیل و مرفه شهر در آن زندگی می‌کردند شده باشند. امروزه محل زندگی مهاجرین شده یا به انبار کالا تبدیل

جدول ۱۴: مقایسه تطبیقی سه محله (ویژگی‌ها و پتانسیل‌ها؛ معضلات و مشکلات)

محلّه	ویژگی‌ها و پتانسیل‌ها	معضلات و مشکلات
محله سنگ‌سیاه شیراز	بناها و نمادهای تاریخی، مرکزیت فعالیت‌های تجاری در گذشته، پتانسیل‌های مذهبی، التقاط قومی- فرهنگی، تنوع عملکرد، محور ارتباطی پیروزی و سبوییه.	نورپردازی نامناسب، مهاجرت ساکنین بومی، مشکلات فرم و کالبد، تصویر ذهنی نادرست شهروندان بافت، عدم جذب گردشگر و عدم وجود سلسله‌مراتب مسیر.
محله قلعه محمود کرمان	مجاورت با بازار اصلی، هویت فضایی، وجود خاطرات جمعی، عرضه صنایع دستی کرمان، وجود فضاهای تجاری- اقتصادی، نزدیکی به خیابان امام و حس تعلق ساکنین.	نورپردازی نامناسب و خیابان و کوچه‌های غیرارگانیک، بافت کالبدی فرسوده، نداشتن عملکرد منحصربه‌فرد، مهاجرت ساکنین و جدایی از بازار اصلی با انقطاع خیابان.
محله هارونیه اصفهان	وجود نظام‌های شهری، دارای نظم ارگانیک، ساختار تجاری- توریستی، وجود مراکز فرهنگی، وجود مرکز ارتباطی میدان شاه به میدان امام علی، نزدیکی به مرکز و حفظ هویت فضایی.	عدم انطباق برنامه‌های گوناگون با یکدیگر، تضعیف قدرت اقتصادی ساکنین، تنزل اجتماعی- فرهنگی، انقطاع ارتباط فضایی و تبدیل شدن به حالت انبار.

تا با تبیین پروژه‌های محرک توسعه، توسعه‌ای مناسب در هویت محلات و ساختار و کالبد آن‌ها انجام گرفته و مورد بهسازی و نوسازی قرار گیرند. هم‌چنین در سه محله سنگ‌سیاه شیراز، قلعه محمود کرمان و هارونیه اصفهان؛ نتایج نشان می‌دهد که پروژه‌های محرک توسعه در بافت تاریخی شهری موجب تقویت احساس امنیت می‌شوند چراکه مهم‌ترین عامل عدم احساس امنیت در بافت فرسوده، شکل و ساختار کالبدی نامطلوب بافت است. در مجموع می‌توان این‌گونه بیان کرد که در فرآیند بازآفرینی شهری که هدف، خلق محله‌های خوب از همه‌ی جوانب هست، بایستی پروژه‌های محرک توسعه در قالبی مشارکتی و سرمایه‌گذاری با تأکید بر احساس امنیت و کاهش جرم انجام گیرند.

در پژوهش حاضر که با هدف تبیین تاثیر پروژه‌های محرک توسعه بر روی امنیت انجام شد؛ سه محله‌ی هارونیه‌ی اصفهان، سنگ‌سیاه شیراز و قلعه محمود کرمان به عنوان مورد مطالعاتی انتخاب شدند و نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها در مدل SWARA به ما نشان داد که پروژه‌های محرک توسعه نسبت به بحث امنیت و بازآفرینی می‌توانند تاثیر بسیار بهتر و مناسب‌تری را بر روی احیای محلات بگذارند و تجهیز و گسترش شبکه‌های عمومی، احیای میراث فرهنگی، توسعه و تامین خدمات شهری، باززنده‌سازی مناظر، توانمندسازی ساکنین و درون‌سازی اشتغال ساکنین به ترتیب مهم‌ترین نقش زیرشاخص را در بحث پروژه‌های محرک توسعه ایفا کرده و تاثیر بالایی بر میزان احساس امنیت ذهنی ساکنین داشته که نیاز است

پی‌نوشت

1. Regeneration
2. Step wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA)

فهرست منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، و گل‌آفرین ملکی. ۱۳۹۰. تحلیلی بر سامان‌دهی و مداخله در بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر خرم‌آباد). *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی* ۴۴(۳): ۲۱۷-۲۳۴. <https://ensani.ir/fa/article/346733>
- احمدی، حسن، و منیرالسادات شهبابی. ۱۳۸۷. مشارکت محلی ضامن بهسازی پایدار بافت‌های فرسوده: بررسی تجربه بهسازی محله سیروس تهران. *همایش بافت‌های فرسوده شهری* (۱). <https://www.sid.ir/paper/494663/fa>
- بحرینی، حسین، محمد سعید ایزدی، و مهرانوش مفیدی. ۱۳۹۲. رویکردها و سیاست‌های نوسازی شهری از بازسازی تا بازآفرینی شهری پایدار. *فصل‌نامه مطالعات شهری* ۳(۹): ۱۷-۳۰. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_7883.html
- بمانیان، محمدرضا، هادی رضایی‌راد، و مجید منصوررضایی. ۱۳۹۰. ارزیابی خصیصه‌های اقتصادی در شناسایی گستره‌های فقر شهری با استفاده از تکنیک‌های Delphi و AHP. *نشریه مدیریت شهری* ۹(ویژه ۲نامه): ۱۵۳-۱۶۶. <https://www.sid.ir/paper/470821/fa>
- جوانی دیزجی، آیدین. ۱۳۹۱. *رهنمودهایی برای بازآفرینی شهری در منطقه مدیترانه*. تهران: انتشارات گنج هنر.
- جهانشاهی، محمدحسین. ۱۳۸۲. بافت‌های فرسوده و مشکل‌سازی شهری. *مجله جستارهای شهرسازی* (۴): ۱۷-۲۵. <https://www.noormags.ir/view/fa/magazine/number/17192>
- زنگی‌آبادی، علی، فرامرز خسروی، و زهرا صحراپیان. ۱۳۹۰. استخراج شاخص‌های شناسایی بافت فرسوده شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی: محدوده غربی بافت فرسوده شهر جهرم). *فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)* ۴۳(۷۸): ۱۱۷-۱۳۶. <https://www.sid.ir/paper/402759/fa>
- زباری، کرامت‌الله، علی مهدی، و معصومه مهدیان. ۱۳۹۲. تحلیلی بر امنیت فضاها عمومی شهر مورد: پارک‌های مناطق چهارگانه شهرداری قم. *آمایش جغرافیایی فضا* ۳(۷): ۲۵-۵۰. <https://www.sid.ir/paper/491649/fa>
- سجادزاده، حسن، مریم حمیدی‌نیا، و رضوان دالوند. ۱۳۹۶. سنجش و ارزیابی ابعاد محرک توسعه در بازآفرینی محله‌های سنتی (نمونه موردی: محله حاجی در بافت تاریخی شهر همدان). *جغرافیا و توسعه* ۱۵(۴۹): ۱-۲۲. <https://www.sid.ir/paper/76974/fa>
- سجادزاده، حسن، و سجاد زلفی‌گل. ۱۳۹۳. طراحی شهری در بازآفرینی محلات سنتی با رویکرد محرک توسعه نمونه موردی: محله کلیا همدان. *فصل‌نامه آمایش محیط* (۳۱): ۱۴۷-۱۷۱. <https://www.sid.ir/paper/130695/fa>
- صالحی، اسماعیل. ۱۳۸۷. *ویژگی‌های محیطی فضاها شهری امن*. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- غفاری، آزاده، و حمید صابری. ۱۳۹۶. نقش کاربری‌های محرک توسعه در بازآفرینی بافت فرسوده (مطالعه موردی: محله شیخ سلیمان شهرداران). *کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی ایران معاصر*. تهران. <https://civilica.com/doc/710083>
- فرامرزی، یعقوب، علی شمعی، و احمد زنگنه. ۱۳۹۵. امکان‌سنجی بازآفرینی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله خاقلق شیروان). *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه خوارزمی. <https://elmnet.ir/article/10946432-47319>
- فرخنده، حسن، اسماعیل پور، نجم‌آ. ۱۳۹۶. بازآفرینی محلات بافت تاریخی با تاکید بر پروژه‌های محرک توسعه (نمونه موردی: محله شیخداد یزد). *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه یزد.
- قلانی، زهره، احسان رنجبر، و محمد سعیدایزدی. ۱۳۹۶. تدوین چارچوب طراحی شهری مبتنی بر برهمکنش پروژه‌های شاخص بازآفرینی شهری و محلات تاریخی مطالعه موردی پروژه بازآفرینی میدان عتیق و محله هارونیه شهر اصفهان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه تربیت مدرس.
- کیانی، اکبر، فرضعلی سالاری‌سردری، و محمد صادق افراسیابی‌راد. ۱۳۸۸. بررسی هویت‌بخشی شهر فیروزآباد در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور با استفاده از تکنیک سوات. *فصل‌نامه جغرافیایی آمایش* ۲(۴): ۱۲۰-۱۳۸. <https://www.sid.ir/paper/130601/fa>
- لطفی، صدیقه، میرنجف موسوی، و ایوب منوچهری‌میانداوب. ۱۳۹۳. بررسی و تحلیل حضور زنان در فضاها عمومی (مطالعه موردی: شهر میانداوب). *همایش آسیب‌های اجتماعی زنان و خانواده*. دانشگاه مازندران. اردیبهشت ماه ۱۳۹۳.
- ماندل، رابرت. ۱۳۸۷. *چهره متغیر امنیت ملی*. ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مهندسین مشاور پردازاز. ۱۳۹۰. *بازنگری طرح تفصیلی منطقه تاریخی و فرهنگی شیراز*. شهرداری شیراز.
- وارثی، حمیدرضا، مسعود تقوایی، و نعمت‌الله رضایی. ۱۳۹۱. سامان‌دهی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی شیراز). *مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی* ۲(۲). <http://ensani.ir/fa/article/309066>
- Alpopi, Cristin, and Cristin Manole. 2013. Integrated urban regeneration, solution for cities revitalize. *Procedia Economics and Finance* 6: 178-185. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567113001305>
- Altinoz, Ayse Guliz Bilgin, Mert Nezih Rifaioğlu, and Pinar Aykaç. 2009. Design Interventions as Regenerators in Historic Towns: Proposal for Ayvalık Historic Depots Region. *In the International Conference on the Urban Projects*. Architectural Intervention in Urban Areas. TU. Delft. The Netherlands.
- Bakba, Ceyda, and Evrim tore. 2013. Private investment in urban regeneration process: the case of golden horn. *World applied science journal* 22(4): 523-531. <https://www.researchgate.net/publication/289747500>
- Batey, peter and peter friedrich. 2000. *Regional competition*. Springer book archive.
- Francin, Kate Issima. 2015. URBAN CATA LYST. Supervised Research Project Submitted to Professor Raphaël Fichler In partial fulfillment of the Masters of Urban Planning degree. School of Urban Planning. McGill University. <https://escholarship.mcgill.ca/downloads/s4655g888>
- Kongsombat, Prin. 2010. Study on urban catalyst for sustainable urban development case study of IMS/Solaria

Plaza Hotel II Palazzo <https://www.semanticscholar.org/paper/ON-URBAN-CATALYST-FOR-SUSTAINABLE-URBAN-DEVELOPMENT-Palazzo-Kongsombat/cdea8a06e5d87e776dd2b83d21c642b1c8ebfc0f>

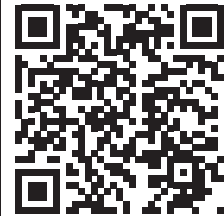
- Martins, Maria Lucia Refinetti, and Alvaro Luis dos Santos Pereira. 2019. Urban Regeneration in the Brazilian urban policy agenda. *European Planning Studies* (27 March): 1129-1145. DOI: [10.1080/09654313.2019.1598021](https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1598021)
- Rosemary, D. F. Bromley, Andrew R. Tallon, and Colin j. Thomas. 2005. City center regeneration through residential development: Contributing to sustainability. *Urban Studies* 42(13): 2407-2429. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1080/00420980500379537>
- Schneider, Richard, and Ted Kitchen. 2013. "Putting Crime Prevention Through Environmental Design into Practice via Planning Systems: A Comparison of Experience in the US and UK". *Built Environment* 39(1): 9-30. <https://www.researchgate.net/publication/262874139>
- UNEP. 2003. Report of the Governing Council, 22nd session, 3-7 February 2003. enb.iisd.org/unepegc/22gc/2feb.html
- Zheng, Helen wei, Geoffrey Qiping Shen, and Hao Wang. 2014. A review of recent studies on sustainable urban renewal. *Habitat International* 41. 272-279. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0197397513000908>

نحوه ارجاع به این مقاله

زارع، مریم، علیرضا بندرآباد، و پویان شهبان. ۱۴۰۱. تاثیر پروژه‌های محرک توسعه بر بهبود احساس امنیت در فرآیند بازآفرینی شهری، مورد مطالعاتی: محله سنگ‌سیاه شیراز، محله قلعه‌محمود کرمان، محله هارونیه اصفهان. نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر ۱۵(۴۰): ۲۴۳-۲۵۸.

DOI: 10.22034/AAUD.2022.289783.2487

URL: http://www.armanshahrjournal.com/article_163868.html

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Armanshahr Architecture & Urban Development Journal. This is an open- access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

